

Criticism and Evaluation of the Persian Translation of the Short-Story Collection *Sayyi' al-Sum'a* from the Perspective of the Discursive-Functional and Stylistic-Pragmatic Levels of Garcés's Model

Ali Afzali*

Corresponding Author, Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, University of Tehran, Tehran. Iran; ali.afzali@ut.ac.ir

Hosein Jawkar

Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, University of Tehran, Tehran. Iran; hossein.jowkar@ut.ac.ir

Abstract

One of the branches of translation criticism is translation evaluation, which aims to determine the quality level of a translation. Among the models proposed for translation evaluation and criticism is Garcés's model. This model is based on the principle of equivalence between the source and target texts and examines translation at four levels: lexico-semantic, morpho-syntactic, discursive-functional, and stylistic-pragmatic. Each level encompasses a set of related components, and the adequacy and acceptability of a translation depend on its positive and negative features. The present study aims to examine and critique the Persian translation by Shamsabadi and Afzali of the short-story collection *Sayyi' al-Sum'a* [The House of Ill Repute] based on the discursive-functional and stylistic-pragmatic levels of Garcés's model, using a mixed-method content analysis (quantitative-qualitative) approach and with the aim of evaluating translation quality. To this end, the discursive-functional and stylistic-pragmatic levels of Garcés's model are explained, and the application of the components of these levels is illustrated through examples extracted from the translation. The findings show that the translators' rendition can be critically evaluated in terms of the components of the discursive-functional and stylistic-pragmatic levels of Garcés's model. Based on the three domains of addition, omission, and preservation, the translation has a higher frequency in the domain of addition and adopts a target-oriented approach. Moreover, because its negative features outnumber its positive features, the translation is relatively weak at the discursive-functional and stylistic-pragmatic levels, does not possess the required degree of adequacy and acceptability, and needs revision. The translators have made greater use of alteration of the internal structure of the source text, modifications resulting from socio-cultural differences, translator errors, and the preservation of proper nouns through their source-text equivalents than of the other components.

Keywords: translation evaluation, Garcés's model, *Sayyi' al-Sum'a*, Shamsabadi and Afzali's translation

Cite this paper as follows: Afzali, A., & Jawkar, H. (2026). Criticism and evaluation of the Persian translation of the short-story collection *Sayyi' al-Sum'a* from the perspective of the discursive-functional and stylistic-pragmatic levels of Garcés's Model. *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 16(34), 270-297. <https://doi.org/10.22054/rctall.2026.94800.1864>

Received: 03 August 2026 ■ Revised: 12 September 2026 ■ Accepted: 15 September 2026

Translation Researches in the Arabic Language and Literature is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Introduction

Garcés's model is one of the significant models of translation evaluation, grounded in the principle of equivalence between the source and target texts. It examines translation at four levels: lexico-semantic, morpho-syntactic, discursive-functional, and stylistic-pragmatic, each of which encompasses its own set of related components. Owing to its comprehensiveness, the model can serve as an effective framework for assessing the quality of translations as well as their degrees of acceptability and adequacy.

Among the works whose translation has received relatively little attention through the application of Garcés's model is the Persian translation of the short-story collection *Sayyi' al-Sum'a* [The House of Ill Repute] by the renowned Egyptian author Naguib Mahfouz. The collection comprises eighteen short stories and has been translated into Persian by Hossein Shamsabadi and Fereshteh Afzali. The present study employs Garcés's model to evaluate the quality of the Persian translation of *Sayyi' al-Sum'a*.

The present study seeks to answer the following research questions:

1. Which components of Garcés's model are more prominently reflected in the evaluation of the translation of *Sayyi' al-Sum'a*?
2. According to Garcés's model, how do the translators' renditions of *Sayyi' al-Sum'a* fare in terms of adequacy and acceptability?

Literature Review

1. Salehi (2015) examined the quality of Naguib Mahfouz's use of narrative elements, such as plot, characterization, and narrative style, in the collection *Sayyi' al-Sum'a*, as well as the extent of his success in this regard.
2. Afzali and Asadollahi (2019) focused on Garcés's approach and conducted a case study of Saleh al-Jafari's Arabic translation of Khayyam's *Rubaiyat* (quatrains), analyzing the application of this model to translated literary works in verse.
3. Bashiri and Hadavi Khalilabad (2020) evaluated all sections of the novel's translation across all four levels of Garcés's model and examined its positive and negative features according to Garcés's theory.
4. Rashidi and Farzaneh (2013) examined the two Persian translations of *Don Quixote* on the basis of the levels proposed by Garcés and identified their positive and negative aspects.
5. Ahmadi and Ghanbari (2020) applied the relevant levels of Garcés's model to the critique of the Persian translation of the story 'Nahr al-Dhahab' and determined the highest and lowest frequencies of the features of the translation across those levels.
6. Niazi et al. (2020) addressed the efficiency and inefficiency of the components of Garcés's model in the translation of the Holy Quran and identified the positive and negative features of the model in the criticism of Quranic translations.

7. Farzaneh (2008) introduced Garcés's model through examples from several Persian translations of the English novel *The Prince and the Pauper* by Mark Twain and examined the positive and negative aspects of each translation.
8. Mokhtari Ardakani (1997) introduced Garcés's model, with examples drawn from English, as a framework for evaluating literary translations.
9. Sayadani et al. (2017) evaluated Kazem Al-Yasin's translation of the novel *Qalb al-Layl* by the renowned Arab author Naguib Mahfouz on the basis of Garcés's four levels: lexico-semantic, morpho-syntactic, discursive-functional, and stylistic-pragmatic.

Methodology

In the present study, the Persian translation of the short-story collection *Sayyi' al-Sum'a* has been critiqued and evaluated based on the discursive-functional and stylistic-pragmatic levels of Garcés's model, using a mixed-method (quantitative-qualitative) content analysis and Excel software. By identifying the positive and negative features of the translation, the study measures its degrees of adequacy and acceptability.

To examine the semantic, grammatical, discursive, stylistic, and other features of the translation of *Sayyi' al-Sum'a*, samples from Shamsabadi and Afzali's translation were categorized according to the subcategories of the discursive-functional and stylistic-pragmatic levels of Garcés's model. This categorization makes it possible to identify, through these subcategories, the addition, omission, and preservation of information from the source text in the target text, as well as the positive and negative features of the translation and, ultimately, its overall quality. The results are presented within this framework through tables and figures/charts.

Findings

The quantitative and qualitative analysis of Shamsabadi and Afzali's translation revealed that, among the three primary domains of addition, omission, and preservation, the domain of addition had the highest frequency, indicating a predominantly target-oriented approach. The most frequently employed components across the discursive-functional and stylistic-pragmatic levels were as follows:

1. Alteration of the internal structure of the source text;
2. Modifications resulting from socio-cultural differences;
3. Preservation of proper nouns through their source-text equivalents, accompanied by explanatory footnotes; and
4. Translator errors.

Overall, the quantitative distribution indicated a marked predominance of negative features over positive features across the analyzed corpus.

Conclusion

According to Garcés's evaluation framework, the adequacy and acceptability of a translation depend on the balance between its positive and negative features. Given that negative features significantly outnumber positive features in this translation, the Persian translation of *Sayyi' al-Sum'a* is relatively weak at both the discursive-functional and stylistic-pragmatic levels. Consequently, it does not attain the required degree of adequacy and acceptability and needs revision. In particular, the translation faces difficulties in preserving the discourse-related nuances of the source text and in achieving the necessary degree of acceptability in the target language.

نقد و بررسی ترجمه فارسی مجموعه داستان «بیت سیئ السمعه» از منظر سطوح گفتمانی-کارکردی و سبکی-عملی الگوی گارسس

نویسنده مسئول، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تهران، تهران، ایران؛ ali.afzali@ut.ac.ir

علی افضلی*

گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تهران، تهران، ایران؛ hossein.jowkar@ut.ac.ir

حسین جوکار

چکیده

یکی از شاخه‌های نقد ترجمه، ارزیابی ترجمه به منظور تشخیص سطح کیفی آن است؛ از جمله الگوهای ارائه شده در این نوع ارزیابی و نقد، الگوی گارسس است. این الگو براساس اصل برابری میان متن مبدأ و مقصد استوار است و ترجمه را در چهار سطح معنایی-لغوی، نحوی-واژه ساختی، گفتمانی-کارکردی و سبکی-عملی مورد بررسی قرار می‌دهد، که هر سطح دارای مؤلفه‌های مرتبط به خود است. و کفایت و مقبولیت هر ترجمه، بستگی به ویژگی‌های مثبت و منفی آن دارد. پژوهش حاضر در نظر دارد با روش تحلیل محتوای آمیخته (کمی - کیفی)، و با هدف ارزیابی کیفیت ترجمه، ترجمه شمس‌آبادی و افضلی از مجموعه داستان «بیت سیئ السمعه» را بر مبنای سطوح گفتمانی-کارکردی و سبکی-عملی الگوی گارسس مورد بررسی و نقد قرار دهد. برای این منظور الگوی گارسس در سطوح گفتمانی-کارکردی و سبکی-عملی توضیح داده شده و سپس کاربرد مؤلفه‌های این سطوح بر مثال‌های مستخرج از ترجمه، ذکر شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که ترجمه مترجمان از منظر مؤلفه‌های سطوح گفتمانی-کارکردی و سبکی-عملی مدل گارسس، قابل نقد و ارزیابی است. براساس سه حوزه افزایش، مانع و کاهش، ترجمه مترجمان در حوزه افزایش بسامد بیشتری دارد و رویکردی مقصدگرا داشته‌اند. و ترجمه به دلیل داشتن ویژگی‌های منفی که پرشمارتر از ویژگی‌های مثبت است در سطوح گفتمانی-کارکردی و سبکی-عملی نسبتاً ضعیف است و از کفایت و مقبولیت لازم برخوردار نیست و نیازمند بازنگری است. و مترجمان از تغییر ساختار درونی متن مبدأ، تغییر به علت اختلافات اجتماعی-فرهنگی، اشتباه مترجم و حفظ اعلام با معادل متن مبدأ بیش از بقیه مؤلفه‌ها بهره برده‌اند.

کلیدواژه‌ها: ارزیابی ترجمه، نظریه گارسس، بیت سیئ السمعه، ترجمه شمس‌آبادی و افضلی.

استناد به این مقاله: افضلی، علی و جوکار، حسین. (۱۴۰۵). نقد و بررسی ترجمه فارسی مجموعه داستان «بیت سیئ السمعه» از منظر سطوح گفتمانی-کارکردی و سبکی-عملی الگوی گارسس. *دوفصلنامه پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۱۶ (۳۴)، ۲۹۷-۲۷۰. <https://doi.org/10.22054/rctall.2026.94800.1864>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۵/۱۲ ■ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۶/۲۱ ■ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۶/۲۴

مقدمه

رویکردهای مختلف به بحث ترجمه، منجر به پیدایش مباحث متعددی در این حوزه گردیده است. یکی از مباحثی که در حوزه نظری مطرح بوده و رابطه مستقیمی با حوزه عملی دارد، بحث نقد و ارزیابی ترجمه است؛ اینکه در تحلیل و ارزیابی نقاط مثبت و منفی یک ترجمه، استفاده از کدام الگوهای نقد ترجمه، می‌تواند گویای کفایت و مقبولیت یا عدم آن دو در ترجمه باشد. تاکنون نظریات مختلفی از سوی نظریه‌پردازان ترجمه در زمینه کیفیت سنجی و ارزیابی ترجمه‌ها ارائه شده است. یکی از مهم‌ترین مسائل مرتبط با نظریه و عمل ترجمه، تعریف نظریه ترجمه و تبیین نسبت آن با عمل ترجمه است. برخی از نظریات ترجمه، متن مبدأ را در اولویت قرار داده و به اصطلاح نویسنده محورند، و برخی دیگر به متن مقصد توجه داشته و مخاطب محور محسوب می‌شوند، اما در هر صورت می‌توان آن‌ها را معیاری برای نقد و ارزیابی ترجمه‌های انجام شده، در نظر گرفت.

هر نظریه دارای زیرمجموعه‌ها و ویژگی‌های مرتبط به خود است که گاهی این زیرمجموعه‌ها با هم تداخل دارند و گاهی هم با زیرمجموعه‌های نظریات دیگر مشترک هستند (بشیری و هادوی خلیل‌آباد، ۱۳۹۹: ۲۷۲).

نظریه گارسس، یکی از مهم‌ترین نظریاتی است که براساس اصل برابری میان متن مبدأ و مقصد استوار است و ترجمه را در چهار سطح معنایی-لغوی، نحوی-واژه‌ساختی، گفتمانی-کارکردی و سبکی-عملی مورد بررسی قرار می‌دهد که هر سطح دارای مؤلفه‌های مرتبط به خود است، و به دلیل جامع بودن آن، می‌تواند الگویی کارآمد جهت ارزیابی سطح کیفی ترجمه‌ها و میزان مقبولیت و کفایت آن‌ها باشد.

از جمله آثاری که ارزیابی آن براساس نظریه گارسس مغفول مانده، ترجمه مجموعه داستان «بیت سیئ السمعه» اثر نویسندۀ بنام مصری نجیب محفوظ است که شامل هجده داستان کوتاه می‌باشد. این مجموعه داستان توسط حسین شمس‌آبادی و فرشته افضلی تحت عنوان خانه بدنام ترجمه شده است. نظریه‌ای که در این پژوهش برای ارزیابی ترجمه «بیت سیئ السمعه» به کارگرفته می‌شود، نظریه گارسس است، این نظریه کیفیت ترجمه را مورد بررسی قرار می‌دهد.

۱. بیان مسأله

ترجمه فعالیتی است که از طریق آن، یک متن از یک زبان یعنی زبان مبدأ به زبان دیگر یعنی زبان مقصد منتقل می‌شود و در نتیجه این فعالیت، امکان دستیابی به محتوای یک متن که در زبان و فرهنگی دیگر نگاشته شده است، برای مخاطبان در زبان و فرهنگی دیگر فراهم می‌شود (حقانی، ۱۳۹۸: ۵۳). پس از تعریف ترجمه، این مسأله مطرح می‌شود که موازنه بین متن مبدأ و متن مقصد در چه سطحی باید برقرار شود، و آن الگوی مناسبی که این توازن یا برابری باید براساس مؤلفه‌های آن ارزیابی شود کدام است؟! بازسازی کامل متن در زبان مقصد غیرممکن است و مترجم در ابتدا

باید برای عناصر زبان مبدأ، معادل‌های مناسب بیابد و سپس به گونه‌ای این معادل‌ها را در کنار همدیگر قرار دهد که در زبان مقصد قابل فهم باشد و توازن و تعادل بین دو زبان در ساختارهای متفاوت رعایت شود. و اینجاست که اهمیت کار مترجم در انتخاب مفاهیم مناسب از متن مقصد برای ترجمه متن مبدأ مشخص می‌شود. الگوهای ارزیابی ترجمه یکی از مباحث نظری در حوزه ترجمه می‌باشد که مشخص می‌سازد که مترجم در جریان ترجمه تا چه حد به زبان مبدأ یا مقصد پایبند بوده است و این که ترجمه تا چه حد مقبول واقع می‌شود. این نوشتار بر آن است تا میزان مقبولیت و کفایت ترجمه مجموعه داستان «بیت سیئ السمعه» را براساس سطوح گفتمانی-کارکردی و سبکی-عملی الگوی گارسس ارزیابی کند.

۲. پیشینه پژوهش

- بشیری و هادوی خلیل‌آباد (۱۳۹۹) در مقاله «نقد ترجمه رمان «فرانکشتاین فی بغداد» نوشته احمد سعداوی براساس نظریه گارسس» به ارزیابی همه بخش‌های ترجمه رمان «فرانکشتاین فی بغداد» در هر چهار سطح نظریه گارسس پرداخته‌اند، و ویژگی‌های مثبت و منفی این ترجمه را براساس نظریه گارسس مورد بررسی قرار داده‌اند.
- احمدی و قنبری (۱۳۹۹) در مقاله «نقد ترجمه فارسی داستان «نهر الذهب» براساس نظریه سطح معنایی- لغوی الگوی گارسس» دو سطح از نظریه گارسس را در نقد ترجمه به کار گرفته و بیشترین و کمترین بسامد ویژگی‌های این ترجمه را در دو سطح نظریه بیان کرده‌اند.
- نیازی و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله «بررسی کارآمدی الگوی گارسس در ارزیابی ترجمه قرآن (مطالعه موردی ترجمه مکارم شیرازی)» به کارآمدی و عدم کارآمدی مؤلفه‌های نظریه گارسس در ترجمه قرآن کریم پرداخته و به معرفی ویژگی‌های مثبت و منفی این نظریه در نقد ترجمه‌های قرآن کریم پرداخته‌اند.
- افضلی و اسدالهی (۱۳۹۸) در مقاله «کاربست نظریه کارمن والرو گارسس در نقد ترجمه ادبی» با تمرکز بر رویکرد گارسس به مطالعه موردی تعریف صالح الجعفری از رباعیات خیام پرداخته و چگونگی تطبیق این الگو بر آثار ادبی منظوم را تحلیل کرده‌اند.
- صیادانی و همکاران (۱۳۹۶) در مقاله «نقد و بررسی ترجمه فارسی رمان «قلب اللیل» با عنوان «دل شب» براساس الگوی گارسس» ترجمه کاظم آل یاسین از رمان نویسنده مشهور عالم عرب نجیب محفوظ را بر مبنای چهار سطح معنایی- لغوی، نحوی- صرفی، گفتمانی-کارکردی و سبکی- عملی مورد ارزیابی قرار داده‌اند.

- رشیدی و فرزانه (۱۳۹۲) در مقاله «ارزیابی و مقایسه دو ترجمه فارسی از رمان «دن کیشوت» اثر میگوئل د. سروانتس^۱ براساس الگوی گارسس» اقدام به بررسی این ترجمه‌ها بر مبنای سطوح پیشنهادی گارسس و ذکر نکات مثبت و منفی آن کرده‌اند.
 - فرزانه (۱۳۸۷) در پایان‌نامه خود با عنوان «ارزیابی و مقایسه ترجمه‌های فارسی رمان انگلیسی شاهزاده و گدا، اثر مارک‌تواین‌بی^۲ براساس الگوی گارسس (۱۹۹۴)» به معرفی نظریه گارسس و نمونه‌هایی از چند ترجمه رمان شاهزاده و گدا پرداخته و جنبه‌های مثبت و منفی هر یک از این ترجمه‌ها را بررسی کرده است.
 - مختاری‌اردکانی (۱۳۷۶) در مقاله «چارچوبی نظری برای ارزیابی ترجمه» با بیان نمونه‌هایی از زبان انگلیسی به معرفی نظریه گارسس به عنوان چارچوبی برای ارزیابی ترجمه‌های ادبی پرداخته است.
- طبق بررسی‌های پژوهش حاضر، ترجمه مجموعه داستان «بیت سیئ السمعه» تاکنون در هیچ الگوی نقدی ترجمه مورد نقد و ارزیابی قرار نگرفته است و از این منظر پژوهشی نو به شمار می‌رود.

۳. روش پژوهش

در پژوهش حاضر، ترجمه مجموعه داستان «بیت سیئ السمعه» براساس سطوح گفتمانی-کارکردی و سبکی-عملی نظریه گارسس و با تکیه بر روش تحلیل محتوای آمیخته (کمی - کیفی)، و استفاده از نرم افزار Excel مورد نقد و ارزیابی قرار گرفته و با بیان نکات مثبت و منفی ترجمه، میزان کفایت و مقبولیت آن سنجیده شده است. برای بررسی ویژگی‌های معنایی، دستور زبان، گفتمان، سبک و.. در ترجمه «بیت سیئ السمعه»، نمونه‌های ترجمه شمس آبادی و افضل‌ی در زیر گروه‌های سطوح گفتمانی-کارکردی و سبکی-عملی نظریه گارسس جای‌گذاری شده است تا به کمک این زیرگروه‌ها، افزایش، کاهش و حفظ اطلاعات متن مبدأ در متن مقصد و همچنین ویژگی‌های مثبت و منفی و در نهایت کیفیت ترجمه مشخص شود. نتایج در این نظریه به کمک جداول و نمودارها به نمایش گذاشته می‌شود.

۴. پرسش‌های پژوهش

پژوهش حاضر درصدد پاسخگویی به سؤالات زیر است:

- ۱- کدام مؤلفه‌های این الگو در ارزیابی ترجمه «بیت سیئ السمعه» بازتاب بیشتری دارند؟
- ۲- طبق نظریه گارسس ترجمه مترجمان از «بیت سیئ السمعه» از نظر کفایت و مقبولیت چگونه است؟

^۱. Cervantes, M.

^۲. Twain, M.

۵. مجموعه داستان «بیت سیی السمعة (خانه بدنام)»

«بیت سیی السمعة» نوشته نجیب محفوظ نویسنده و نمایشنامه‌نویس مصری و برنده جایزه نوبل ادبیات در سال ۱۹۸۸م است. هجده داستان کوتاه نجیب محفوظ با نام «خانه بدنام» که خود یکی از داستان‌های اثر می‌باشد؛ همگی رویدادهایی است که در زندگی آدمی رخ می‌دهد و پایان این داستان‌های کوتاه به آموزش تجربه‌ای سودمند و پنددهنده برای خواننده می‌انجامد (شمس‌آبادی و افضلی، ۱۳۸۷: ۱۰).

۶. مبانی نظری پژوهش

۶-۱. تبیین الگوی گارسس

حاتم^۱ و ماندی^۲ (۱۳۹۸) معتقدند که: «یکی از گام‌های اساسی و غالباً بحث‌برانگیزترین گام‌های هر علم عبارت است از تعریف واحدهای موضوعی که با آنها سروکار دارد. این امر در مورد ترجمه هم صدق می‌کند» (حاتم و ماندی، ۱۳۹۸: ۲۲۴). بنابراین ابتدا نگاهی به چارچوب نظریه گارسس داریم سپس در هنگام تحلیل، هر مؤلفه با توضیحات بیشتری شرح داده می‌شود.

خانم کارمن والرو گارسس (۱۹۵۸م) استاد ارتباطات بین فرهنگی، نظریه‌پرداز و مترجم اسپانیایی، عضو هیئت علمی و استاد ممتاز دانشگاه «آلکالا» است (نیازی و قاسمی‌اصل، ۱۳۹۸: ۱۲۵). وی با تأکید بر جنبه‌های مختلف مؤثر در ترجمه مانند بافت، تاریخ، فردیت مترجم، فرهنگ و پیشینه اجتماعی او و نیز خواننده، روشی برای ارزیابی ترجمه‌های ادبی پیشنهاد می‌دهد. این الگو براساس اصل برابری میان متن مبدأ و مقصد استوار است.

گارسس الگویی جامع و ترکیبی در ارزیابی ترجمه ارائه کرده که براساس مدل پیشنهادی وینه^۳ و داربلنه^۴ و آرای دیگر صاحب‌نظران در امر ترجمه، مانند نیومارک، نایدا، مونن^۵، دلیسل^۶ و نوبرت^۷ بنیان نهاده شده است. در الگوی گارسس، ترجمه‌ها بر پایه ویژگی‌های مثبت و منفی بیانگر کیفیت (و زیرگروه‌های آن‌ها) و در نهایت، دو معیار مقبولیت و کفایت بررسی و رده‌بندی می‌شوند (بیدخونی و آقاحسینی‌دهاقانی، ۱۴۰۰: ۳۳۷).

این روش مبتنی بر سطوح مختلف زبان‌شناسی است؛ گارسس می‌گوید: «در جستجوی تشابه بین متن مبدأ و مقصد چهار سطح باید در نظر گرفته شود. سطوحی که در تمام روند ترجمه با هم در ارتباطاند و تداخل دارند و آن طور که

^۱. Hatim, B.

^۲. Munday, J.

^۳. Vinay, J.

^۴. Darbelnet, J.

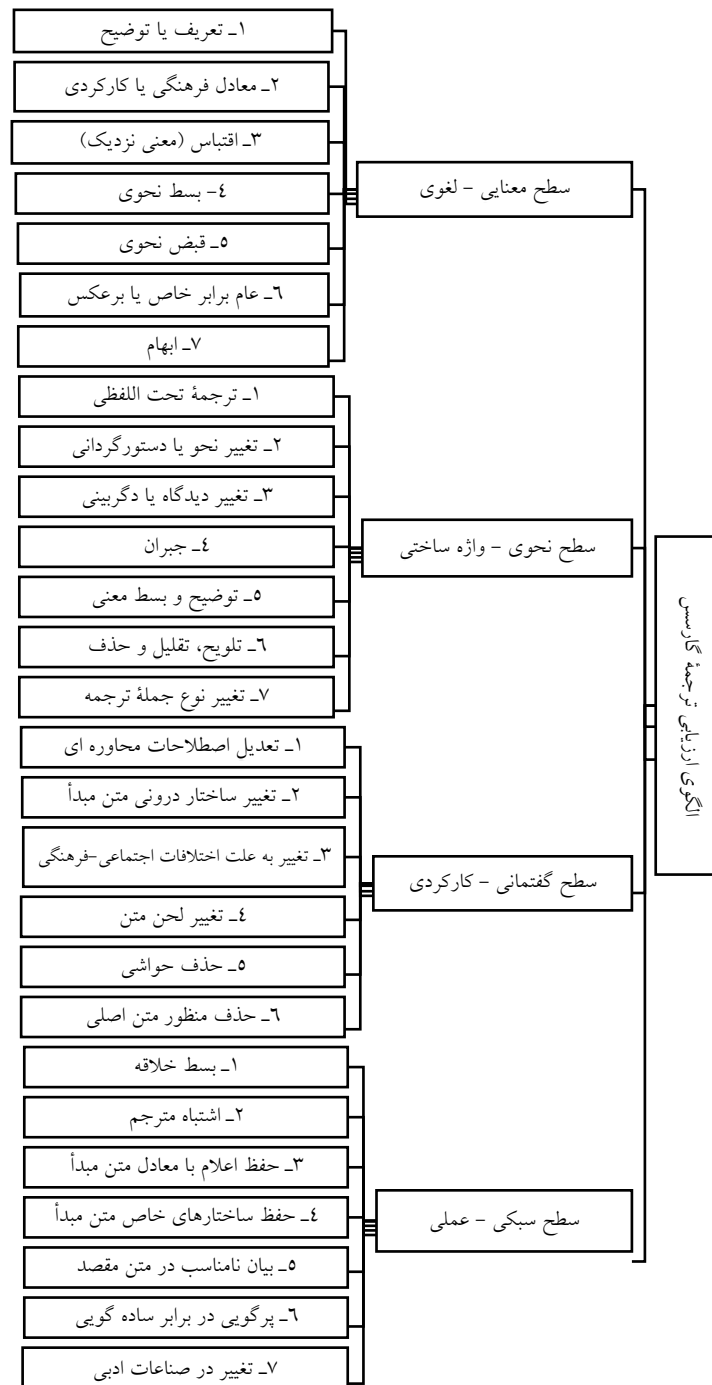
^۵. Mounin, G.

^۶. Delisle, J.

^۷. Neubret, A.

بیشتر رویکردهای کنونی نشان می‌دهد، مرزهای آن‌ها به سختی قابل تشخیص است. بیشتر نویسندگان به روندی توجه می‌کنند که مترجم باید طی کند تا متنی معادل تولید کند، ولی همه آن‌ها متن مقصد را در نظر نمی‌گیرند و گاهی خواننده را فراموش می‌کنند. این منصفانه است که از یک منتقد توقع داشته باشیم که همان رویکردی را نسبت به متن مبدأ اتخاذ کند که مترجم انتخاب کرده تا بتواند به شکلی صحیح، شایستگی‌های آن را در متن مقصد ارزیابی کند» (Garcés, 1994: 79).

جدول ۱. الگوی گارسس (Garcés, 1994: 81-83).

چنان‌که گفته شد الگوی پیشنهادی گارسس مشتمل بر چهار سطح تحلیلی بوده و در سال ۱۹۹۴م، معرفی شده است، وی خود به این نکته اذعان دارد که سطوح پیشنهادی‌اش گاهی با هم تداخل دارند (نیازی و قاسمی‌اصل، ۱۳۹۸: ۱۲۵). چهار سطح مدل ارزیابی ترجمه گارسس همراه با مؤلفه‌های آن‌ها در تصویر (۱) آمده است؛

۶-۲. تکنیک‌های افزایش^۱، مانش^۲ (حفظ) و کاهش^۳

در نظریه گارسس افزایش، مانش (حفظ) و کاهش اطلاعات زبان مبدأ در زبان مقصد بررسی می‌شود که این اطلاعات به کمک زیر گروه‌های سطوح چهارگانه گارسس در دسترس قرار می‌گیرد؛ به عبارت دیگر همه این تکنیک‌ها را می‌توان از دیدگاه دیگر به سه گروه عمده که هر نوع ترجمه‌ای را دربرمی‌گیرد، تقسیم کرد:

در حیطه افزایش، تکنیک‌هایی که به بسط اطلاعات داده شده در متن مبدأ می‌پردازند، عبارتند از: تعریف، بسط نحوی یا افزایش، دستورگردانی، دگربینی، توضیح، تغییرات ناشی از اختلافات اجتماعی-فرهنگی، تغییر ساختار درونی متن مبدأ، بسط خلاقه و تفصیل یا پرگویی.

تکنیک‌هایی که در حوزه مانش (حفظ) اطلاعات می‌گنجد، عبارتند از: معادل فرهنگی، اقتباس، ابهام، ترجمه قرضی، ترجمه تحت اللفظی، جبران، تغییر نوع جمله، نارسایی در معادل، تغییر لحن، حفظ اسامی خاص، حفظ ساختارهای خاص متن مبدأ، عام برابر خاص یا برعکس و حفظ صناعات ادبی.

تکنیک‌هایی که کاهش را دربرمی‌گیرند، عبارتند از: قبض نحوی یا کاهش، حذف و تقلیل، حذف بن‌مایه متعهدانه یا حذف منظور متن اصلی، تعدیل اصطلاحات محاوره‌ای، حذف قسمتی از متن یا پاراگراف و اشتباه یا ساده‌انگاری مترجم (همان: ۸۵).

۶-۳. تکنیک‌های مثبت و منفی براساس معیار کفایت و مقبولیت^۴

تکنیک‌های مذکور در الگوی گارسس از نظر کفایت (بستگی) و مقبولیت (پذیرفتگی) نیز مورد نظر قرار گرفته‌اند. این‌که کدام جنبه‌ها می‌توانند تأثیر منفی و کدام می‌توانند تأثیر مثبت بر ترجمه داشته باشند. در این قسمت تنها به دقت زبان‌شناسی (کفایت) اکتفا نشده، بلکه به تأثیرگذاری (مقبولیت) متن ترجمه شده در سیستم زبان مقصد و خوانندگان آن زبان نیز توجه شده است. بدین منظور یک چارچوب جدید با دو عنوان ویژگی‌های مثبت و ویژگی‌های منفی نیاز است. یک بُعد سوم نیز افزوده شد که عبارت است از مؤلفه‌های خشی (دوجانبه) که این دستورالعمل‌ها درباره آن‌ها کاملاً قابل تطبیق نیست (همان: ۸۷).

^۱. addition

^۲. conservation

^۳. suppression

^۴. adequacy and acceptability

بنابراین در الگوی گارسس، کیفیت ترجمه از منظر دو معیار کفایت و مقبولیت نیز ارزیابی می‌شود. این دو معیار با استفاده از ویژگی‌های مثبت و منفی معرفی شده در مدل پیشنهادی وی، شرایط لازم را برای ارائه ترجمه‌ای مناسب فراهم می‌کند. این ترجمه باید به لحاظ انطباق مؤلفه‌های معنایی و عناصر دستوری دو زبان مبدأ و مقصد و میزان دقت مترجم در رساندن پیام مدنظر معقول باشد. همچنین مترجم در نظر داشته باشد که متن وی در سیستم زبانی مقصد مورد پذیرش واقع شود. در حقیقت، کفایت و مقبولیت به این معناست که در اینجا نه تنها در جست‌وجوی دقت و صحت عناصر زبانی، بلکه خواستار تأثیر سیستم زبان متن مبدأ بر خوانندگان زبان هدف نیز هستیم. از این رو، برای تعیین کیفیت ترجمه‌ها، جنبه‌ها یا ویژگی‌های جدیدی اعم از ویژگی‌های مثبت و ویژگی‌های منفی در نظر گرفته می‌شوند؛ این ویژگی‌های مثبت کفایت ترجمه را بالا می‌برند و در مقابل ویژگی‌های منفی از آن می‌کاهند (رشدی و فرزانه، ۱۳۹۲: ۴۸).

بنابراین با بررسی چهار سطح نظریه گارسس، و لحاظ کردن سه گروه افزایش، مانس و کاهش، این تکنیک‌ها را می‌توان به سه دسته مثبت، منفی و خنثی تقسیم‌بندی کرد.

تکنیک‌های مثبت ترجمه، عبارتند از: معادل فرهنگی، اقتباس، بسط نحوی، تعین، جبران، تغییر نحو یا دستورگردانی، تغییردیدگاه یا دگربینی، توضیح، حذف حواشی، تغییر به علت اختلافات اجتماعی-فرهنگی و حفظ صناعات ادبی.

تکنیک‌های منفی ترجمه، عبارتند از: ابهام، ترجمه قرضی (گرفته‌برداری)، ساده‌سازی، ترجمه تحت‌اللفظی، نارسایی در مفهوم معادل‌ها، تغییر لحن، تغییر ساختار درونی متن مبدأ، حذف، تعدیل اصطلاحات محاوره‌ای، قبض نحوی یا کاهش، حفظ ساختارهای متن مبدأ، حذف منظور متن اصلی، بسط خلاقه، پرگویی در برابر ساده‌گویی، اشتباه مترجم، حذف صناعات ادبی و تغییر صناعات ادبی.

تکنیک‌های خنثی ترجمه، عبارتند از: تغییر در نوع جمله ترجمه، حفظ اسامی خاص با معادل متن مبدأ، تعریف و عام برابر خاص یا برعکس (Garcés, 1994: 89).

این نکته قابل توجه است که تکنیک‌هایی که در دو تقسیم‌بندی اخیر ذکر شدند، تطابق کامل با مؤلفه‌های موجود در سطوح چهارگانه الگوی گارسس را ندارند.

در مقاله حاضر با استفاده از روش‌شناسی ارزیابی ترجمه گارسس، ترجمه اثر نجیب محفوظ، براساس سطوح گفتمانی-کارکردی و سبکی-عملی مورد نقد و تحلیل قرار گرفته است. «با ارائه مدل گارسس، مدل جدید و جامع‌الطرافی که به آن «سیستم چندگانه»^۱ می‌گویند، برای ارزیابی ترجمه ادبی از دیدگاه علمی و ادبی معرفی شده تا ناقد ترجمه، گزینه‌های مترجم اعم از تنگناها و آزادی‌ها را بشناسد و از اظهارنظرهای خام، غیرمستدل و غیرمنطقی پرهیز کند»

^۱. Polysystemic

(مختاری اردکانی، ۱۳۷۶: ۵۸). برآیند نظریه گارسس، بررسی سه مقوله افزایش، مانس (حفظ) و کاهش اطلاعات متن اصلی در متن ترجمه شده است و در نهایت، کفایت و مقبولیت ترجمه، تعیین می شود.

۷. کاربست نظریه گارسس

در این بخش به تطبیق سطوح گفتمانی-کارکردی و سبکی-عملی الگوی گارسس با نمونه‌های ترجمه شمس آبادی و افضلی از مجموعه داستان «بیت سیئ السمعه» پرداخته می شود. و همان‌طور که در جدول (۱) اشاره شد، هر سطح زیر مجموعه‌های خاص خود را دارد؛ از این رو، پس از بیان عنوان هر سطح، مثال‌هایی از مجموعه داستان را در ارتباط با آن عنوان ذکر خواهیم کرد. و ضمناً در بخش تحلیل نمونه‌ها، بخاطر سهولت به جای واژه مترجمان از واژه مترجم استفاده خواهد شد.

۷-۱. سطح گفتمانی - کارکردی

۷-۱-۱. تعدیل (کاهش) اصطلاحات محاوره‌ای^۱

یعنی کاستن از اصطلاحات محاوره‌ای و نادیده انگاشتن چند زبانه بودن متن اصلی. این مقوله در مواردی به کار می‌رود که متن مبدأ علاوه بر زبان اصلی، لهجه‌ها و گویش‌های دیگری را هم شامل می‌شود. نویسنده ممکن است در تنظیم بخش‌هایی از متن، از لهجه‌ای خاص غیر از زبان فصیح استفاده کند. این نوع متن‌ها غالباً در ترجمه، تعدیل می‌شوند و اثری از لهجه‌های موجود در متن اصلی، در متن مقصد دیده نمی‌شود، مگر آنکه مترجم با افزودن توضیح به این مسأله اشاره کند. گارسس این شیوه (نادیده گرفتن لهجه‌ها) را منفی تلقی می‌کند (Garcés, 1994: 59). نکته حائز اهمیت این است که در این موارد زبان مقصد هم باید لحن عامیانه داشته باشد. برای این مؤلفه در مجموعه داستان «بیت سیئ السمعه» نمونه‌ای یافت نشد.

۷-۱-۲. تغییر ساختار درونی متن مبدأ^۲

تعدیل، تقلیل یا حذف و افزایش تأکیدها و تغییر علائم متن به صورتی که در معنا تأثیرگذار باشد، نیز ممکن است ساختار درونی متن اصلی را تغییر دهند (همان: ۱۳۶). به عبارت دیگر در این قسمت، ساختار دستوری متن مبدأ در ترجمه دستخوش تغییر قرار می‌گیرد.

▪ ومع ذلک فلم أزر -ولو مرة واحدة- لا حديقۃ الحيوان ولا أنطونیادس ولا الآثار الإغريقية الرومانية (محفوظ، ۲۰۱۵: ۹).

^۱. moderation in conversational expressions

^۲. variation in the internal structure of ST

ترجمه: با وجود این حتی یکبار هم نه از باغ وحشی دیدن کردم، نه انتونیداس و نه آثار یونانی و رومی (محفوظ، ۱۳۸۷: ۱۲).

در این نمونه، عبارتی که به عنوان جمله معترضه بین دو خط تیره آمده، از متن مبدأ جدا شده و به عنوان عبارتی مستقل و خارج از خط تیره در ترجمه آورده شده است. و مترجم با قراردادن جمله معترضه به عنوان جمله اصلی متن، ساختار درونی متن مبدأ را تغییر داده است.

■ وسبقته رائحة المسك حيث ذهب (همان، ۲۰۱۵: ۲۷).

ترجمه: هر کجا که می‌رفت بوی مشک از او پیشی می‌گرفت (همان، ۱۳۸۷: ۳۲).

■ كان عبده مازال حياً عندما عثرت عليه في القبو (همان، ۲۰۱۵: ۲۸).

ترجمه: زمانی که عبده را در سرداب پیدا کردم، هنوز زنده بود (همان، ۱۳۸۷: ۳۳).

در نمونه‌های ذکر شده مترجم با تقدیم و تأخیر ارکان جمله و تغییر ساختار درونی متن مبدأ به ترجمه پرداخته است. چرا که در متن ترجمه، قسمت دوم این جملات مقدم و قسمت اول مؤخر شده است. و این کار مترجم شایسته به نظر می‌رسد زیرا در دستور زبان فارسی این ساختار زبانی رایج‌تر است.

۷-۱-۳. تغییر به علت اختلافات اجتماعی-فرهنگی^۱

نیومارک دوازده روش را برای ترجمه موارد مختلف فرهنگی پیشنهاد می‌کند. برخی از مهمترین این روش‌ها عبارتند از: ۱- انتقال واژه فرهنگی به ترجمه، ۲- استفاده از معادل فرهنگی، ۳- زدودن بار فرهنگی واژه؛ یعنی استفاده از معادلی توصیفی، ۴- ترجمه تحت‌اللفظی، ۵- بومی کردن واژه فرهنگی، ۶- حذف، ۷- استفاده از واژه‌ای پذیرفته شده و معیار، ۸- توضیح دادن، حاشیه زدن و غیره و ۹- استفاده از اسمی که بیانگر نوع است (مختاری اردکانی، ۱۳۷۶: ۵۶). گارسس این روش‌ها را برای بررسی تغییرات متن به دلیل مسائل اجتماعی-فرهنگی مورد استفاده قرار داده است.

■ ثم يغرق في الضحك، وكانت يده قد استوطنتهما رعدة الكبر رغم أنه كان يصغره بعامين (همان، ۲۰۱۵: ۷۱).

ترجمه: آنگاه قهقهه سر می‌داد و با وجود این که دو سال از او کوچک‌تر بود ولی در دست‌هایش لرزش پیری جای گرفته بود (همان، ۱۳۸۷: ۷۵).

عبارت «يغرق في الضحك» به معنی «در خنده غرق می‌شود» است، که مترجم با توجه به بافت جمله و فرهنگ زبان فارسی از واژه «قهقهه سردادن» استفاده کرده است.

¹. changes owing to socio-cultural differences

▪ فلم تنبیس وازدادت حذراً فعاد يقول: (همان، ۲۰۱۵: ۱۷).

ترجمه: لب از لب باز نکرد و احتیاط خود را بیشتر کرد پس دوباره گفت: (همان، ۱۳۸۷: ۲۱).

▪ فترنج وکاد یسقط علی ظهره لولا أن تلقاه النادل بین یدیه (همان، ۲۰۱۵: ۱۳).

ترجمه: پس تلوتلو خورد و اگر پیش خدمت او را در میان دستانش نمی گرفت به پشت بر زمین می افتاد (همان، ۱۳۸۷: ۱۷).

▪ عقد اللاسه الشاهی الفاخره فوق رأسه (همان، ۲۰۱۵: ۲۷).

ترجمه: عمامه کج و گران قیمت بر سر خود بست (همان، ۱۳۸۷: ۳۲).

▪ أذهب إلى النادی أنا و منیره (همان، ۲۰۱۵: ۸۸).

ترجمه: من با منیره به کلوپ می روم (همان، ۱۳۸۷: ۹۲).

در این نمونه ها هم مترجم معادلی را به کار برده که از نظر فرهنگی به زبان فارسی نزدیک تر است.

۷-۱-۴. تغییر لحن متن^۱

حفظ لحن یکی از ارکان تأثیر ارتباطی است و باید از طریق زمان^۲، وجه، بنا^۳، واژگان^۴ و نحو^۵ آن را حفظ کرد (Garcés, 1994: 81). حفظ لحن در ترجمه بسیار مهم است. پیدا کردن لحن مناسب از وظایف بی چون و چرای مترجم است و به کمک همین برداشت های ذهنی از متن اصلی است که صورت می گیرد و گرنه این قسمت از کار را نادیده گرفتن و به جانشینی معادل بسنده کردن کاری است که از عهده ماشین هم برمی آید (بشیری و هادوی خلیل آباد، ۱۳۹۹: ۲۹۰).

▪ ثم حدج الشباب بنظره حمراء، وقال له بخشونه: اذهب. (همان، ۲۰۱۵: ۱۳).

ترجمه: سپس با نگاه تندى به جوان خیره شد و با عصبانیت به او گفت: برو گم شو. (همان، ۱۳۸۷: ۱۶).

کلمات بار معنایی متفاوتی دارند که باید با توجه به موقعیت جمله انتخاب شوند. «برو گم شو» بار معنایی توهین آمیز دارد در حالی که «برو» واژه ای خنثی است و آن بار معنایی را ندارد. زمانی که یکی از شخصیت های داستان از جوانی

¹. change the tone of the text

². tense

³. voice

⁴. lexis

⁵. grammar

که به ناموشش نگاه کرده ناراحت می‌شود به او می‌گوید: اذهب،^۱ که مترجم آن را برای رعایت گفتمان زبان مبدأ «برو گم شو» ترجمه کرده، تا مناسب بافت موقعیتی آن دو باشد.

۷-۱-۵. حذف حواشی^۱

این مؤلفه عبارت است از حذف پانوشته‌ها، پیشگفتارها، ضمیمه‌ها، مقدمات، مؤخرات، توضیحات، کتاب‌شناسی، استدراکات، فهرست، اعلام و غیره، که در ترجمه از زبان‌های دیگر به فارسی بسیار رایج است (Garcés, 1994: 82). برای این مؤلفه در مجموعه داستان «بیت سیئ السمعه» نمونه‌ای یافت نشد.

۷-۱-۶. حذف منظور (تعهدات) متن اصلی^۲

گاهی ممکن است در ترجمه چنان تغییری حاصل شود که مقصود متن اصلی تغییر کند، مثلاً یک متن طنزآمیز تبدیل به متنی سرگرم‌کننده شود. سفرهای گالیور که در اصل به قصد به سخره گرفتن نظام سیاسی انگلیس نگاشته شده بود، به صورت قصه کودکان درآمد. یعنی متنی انگیزنده^۳ و عمل طلب^۴ به هیأت متنی روایی^۵ درآمد یا به عبارت دیگر کارگفت‌های^۶ متن اصلی تغییر کرد (نیازی و قاسمی‌اصل، ۱۳۹۸: ۱۳۶). پس مترجم نباید فراموش کند که از زبان کدام مؤلف و در چه زمینه‌ای، و برای کدام دسته از مخاطبان ترجمه می‌کند.

■ والحق أن أحداً لم يأسف عليه، ولكنهم تساءلوا كثيراً عن القاتل، وظلت الجريمة حكاية الحارة المثيرة زمناً طويلاً (همان، ۲۰۱۵: ۲۴).

ترجمه: در واقع هیچ کس بر او تأسف نخورد، ولی درباره قتل بسیار می‌پرسیدند، و این جنایت تا مدت‌هایی دراز حکایت برانگیزنده محله باقی ماند (همان، ۱۳۸۷: ۲۸).

در اینجا مشاهده می‌شود که مترجم بنابر هم سنخ بودن، واژه «قاتل» را به «قتل» ترجمه کرده است. در صورتی که بخاطر وقایع داستان قتل آن شخص، برای مردم موضوعیت نداشت و همه در پی شناخت قاتل بودند. بدین جهت هدف و تأکید اصلی نویسنده نشان دادن کنجکاوی مردم نسبت به شناخت قاتل است نه عمل قتل. و با چنین ترجمه‌ای متن اصلی از مقصود خودش دور شده است، زیرا خواننده منظور اصلی متن را متوجه نمی‌شود.

نمودار (۱) کاربرد مؤلفه‌های سطح گفتمانی-کارکردی را نمایش می‌دهد.

^۱. suppression of marginal text

^۲. suppression of committed subject

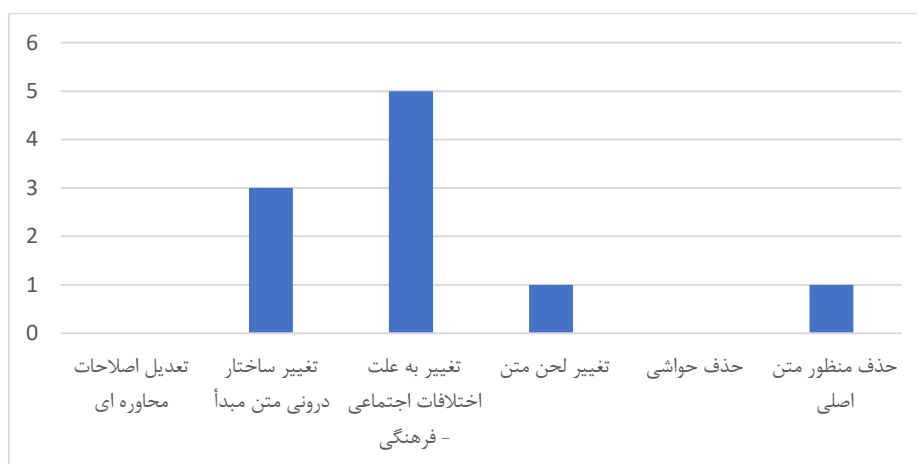
^۳. persuasive

^۴. pragmatic

^۵. narrative

^۶. speech acts

نمودار ۱. میزان کاربرد مؤلفه‌های سطح گفتمانی-کارکردی در ترجمه مجموعه داستان «بیت سیئ السمعه»

۲-۷. سطح سبکی - عملی

۱-۲-۷. بسط خلاقه^۱

عبارت است از تغییراتی که مترجم مطابق ذوق و پسند خود به وجود می‌آورد. مترجم ممکن است سبکی را برگزیند که برای او طبیعی‌تر است یا میل او را اقناع می‌کند. البته گارسس این شیوه را منفی تلقی می‌کند. مترجم در این روش بدون در نظر گرفتن اندوخته‌های زبانی، ویژگی‌های ساختی و پیام متن مبدأ، تغییرات وسیعی را در متن مقصد ایجاد می‌کند (Garcés, 1994: 83). بدین معنی که مترجم، براساس ذوق و سلیقه و برداشت شخصی، عباراتی را به متن اضافه می‌کند که در متن اصلی وجود ندارد. این کار برای مفهوم‌تر شدن ترجمه صورت می‌گیرد.

▪ وتدخّل أولاد الحلال لمنع المضاعفات (همان، ۲۰۱۵: ۱۳).

ترجمه: در این هنگام افراد بانفوذ و حلال‌زاده برای جلوگیری از پیچیده‌شدن این وضعیت پادرمیانی کردند (همان، ۱۳۸۷: ۱۸).

▪ وقبلته المرأة بأسرع مما تخيل أحد (همان، ۲۰۱۵: ۲۴).

ترجمه: زن سریع‌تر از آنچه کسی فکر کند به خواستگار خود پاسخ مثبت داد (همان، ۱۳۸۷: ۲۸).

در این عبارات‌ها، مترجم براساس ذوق و سلیقه خود و به منظور تقریب معنا به ذهن خواننده، کلماتی به ترجمه افزوده است که در متن اصلی نیست.

^۱. creative expansion

۷-۲-۲. اشتباه مترجم^۱

این مؤلفه ناشی از بدفهمی، بی‌دقتی یا بی‌اطلاعی مترجم از زبان مبدأ و مقصد یا موضوع ترجمه است. همان‌طور که ماک‌گوایر^۲ خاطر نشان کرده است: «چون زبان بیانگر فرهنگ است مترجم باید دوفرهنگه باشد نه دوزبانه» (مختاری‌اردکانی، ۱۳۷۶: ۵۷). بنابراین مترجم در انتخاب معادل، اشتباه و یا کم‌دقتی می‌کند و گاهی هم در زمینه درک معنای صحیح کلمه یا جمله اشتباه می‌کند.

■ ثم انتقل إليه من محله الصغير بالحي المجاور (همان، ۲۰۱۵: ۲۶).

ترجمه: سپس از محله کوچکش در کوچه مجاور به آنجا نقل مکان کرد (همان، ۱۳۸۷: ۳۰).

معانی مختلف «محل» مرکز کسب و کار، فروشگاه، مغازه، جایگاه و شرکت (آذرنوش، ۱۳۸۵: ۱۳۷) است. که مترجم «محله» را به عنوان معادل انتخاب کرده که نادرست است، زیرا با توجه به موضوع داستان عبارت درست «مغازه کوچکش» می‌باشد.

■ ورفع إلى النافذة القريبة نظره محموم^۳ ثم همس مستسلماً (همان، ۲۰۱۵: ۱۰).

ترجمه: مرد نگاه تب‌داری به آن پنجره نزدیک انداخت، آن‌گاه به حالت تسلیم آرام گفت (همان، ۱۳۸۷: ۱۳).

معانی مختلف «محموم» تب‌دار و هیجان‌زده (آذرنوش، ۱۳۸۵: ۱۴۰)؛ مضطرب و آشفته (قیم، ۱۳۸۶: ۹۴۵) است، که «تب‌دار» به عنوان معادل برای «محموم» انتخاب شده که نادرست است، زیرا با توجه به موضوع داستان اصطلاح «هیجان‌زده» درست می‌باشد.

■ ولكنك قلت أمس... أنسيت حقاً؟ (همان، ۲۰۱۵: ۱۶).

ترجمه: ولی تو دیشب گفتی... واقعاً فراموش کردی؟ (همان، ۱۳۸۷: ۲۰).

در این نمونه نیز «أمس» به معنای «دیروز» است، که «دیشب» به عنوان معادل برای آن انتخاب شده که نادرست است.

۷-۲-۳. حفظ اعلام (اسامی خاص) با معادل متن مبدأ^۳

اسم خاص را گاه باید ترجمه کرد، یا مستقیماً به ترجمه انتقال داد و در مواردی باید آن را با توضیح همراه کرد (بشیری و هادوی‌خلیل‌آباد، ۱۳۹۹: ۲۹۴). اسم خاص ادبی که در اینجا مدنظر است، اغلب دارای معانی ضمنی، لفظی و معنوی است. به عقیده گارسس، در صورتی که انتقال پیام و محیط یک اثر ادبی بر القاء ملیت و فرهنگ آن ارجحیت داشته باشد، اسم خاص را باید ترجمه کرد. اگر انتقال ملیت و فرهنگ به همان اندازه انتقال معانی ضمنی، حائز اهمیت

^۱. translator's mistake

^۲. Guire, Mc.

^۳. conservation of proper names with equivalent in TT

باشد یا بر آن رجحان داشته باشد، باید اسم خاص را بدون ترجمه رها کرد و در مقدمه مترجم یا نام‌نامه یا پرانتز یا پاورقی، معانی ضمنی، لفظی و معنوی آن را بازکرد (Garcés, 1994: 87).

■ أما النهار فقد قضوه في القناطر الخيرية محتفلين بوداعه (همان، ۲۰۱۵: ۷۲).

ترجمه: اما روز را در قناطر خیریه گذرانده و خداحافظی او را جشن گرفتند (همان، ۱۳۸۷: ۷۶).

(پاورقی: سدهای معروف مصر واقع در مصب ولتای نیل).

■ ومضى بالجواد ليلاً إلى الخليج ثم أطلقه (همان، ۲۰۱۵: ۶۹).

ترجمه: و اسب را شبانه به خلیج برد و او را آزاد کرد (همان، ۱۳۸۷: ۷۲).

(پاورقی: خلیج: نام آبراه قدیمی شهر قاهره که در پایان قرن نوزدهم متروک گردید).

■ فعندما ضعف بصر العجوز حتى لم يعد يفرق بين النكلة والمليم (همان، ۲۰۱۵: ۸۷).

ترجمه: هنگامی که چشم پیرمرد ضعیف شد حتی دیگر نمی‌توانست فرق میان نکله و ملیم را تشخیص دهد (همان، ۱۳۸۷: ۹۰).

(پاورقی: نکله: یک پنجم قرش مصری (قرش: یک صدم لیره و جنیه)؛ ملیم: واحد پول در مصر).

در نمونه‌های ذکرشده، مترجم بعد از انتقال مستقیم اسم خاص به متن ترجمه، در پاورقی به توضیح آن‌ها پرداخته است.

■ ومع ذلك فلم أزر -ولو مرة واحدة- لا حديقة الحيوان ولا أنطونيدس ولا الآثار الإغريقية الرومانية (همان، ۲۰۱۵: ۹).

ترجمه: با وجود این حتی یکبار هم نه از باغ وحشی دیدن کردم، نه انتونیدس و نه آثار یونانی و رومی (همان، ۱۳۸۷: ۱۲).

در این مورد مترجم فقط به انتقال اسم خاص به متن ترجمه بسنده کرده است.

۷-۲-۴. حفظ ساختارهای خاص متن مبدأ^۱

این مؤلفه به مواردی اشاره دارد که مترجم در اثر کم تجربگی، ساختار زبان مبدأ را در زبان مقصد منعکس می‌کند و هیچ تغییری در ساختارهای متن مبدأ نمی‌دهد (Garcés, 1994: 83). یعنی مترجم دقیقاً در جهت نحو زبان مبدأ

¹. preserving the specific structures of the ST

عمل می‌کند که این موضوع از جمله موارد منفی در ارزیابی ترجمه است. برای این مؤلفه در مجموعه داستان «بیت سیئ السمعه» نمونه‌ای یافت نشد.

۵-۲-۷. بیان نامناسب اصطلاحات در متن مقصد^۱ (نارسایی در معادل)

گاهی مترجم در معادل‌یابی اصطلاحات دچار اشتباه می‌شود. «در متن مقصد هر اصطلاح پنج جنبه مختلف معنایی دارد: ۱- معنای مجازی، ۲- معنای تحت‌اللفظی، ۳- ویژگی‌های عاطفی، ۴- خصوصیات سبکی و ۵- رنگ و بوی ملی و قومی؛ که هر یک در انتخاب معادل مناسب قیودی را بر مترجم تحمیل می‌نمایند» (تجلی، ۱۳۶۸: ۱۰۵). و مترجم باید این جنبه‌ها را مد نظر کار خود قرار دهد. یافتن معادل دقیق و درست برای اصطلاحات زبان مبدأ از اهمیت خاصی برخوردار است. «از جمله ویژگی‌های اصطلاحات، مترادف‌ناپذیری آن است» (ناظمیان، ۱۳۸۶: ۹۹).

■ قشر موزة ورشقها برفق بین شفتیها الغلیظتین فجلست نصف جلسة وتسلیا معاً بالفاکهة (همان، ۲۰۱۵: ۱۰).

ترجمه: موزی را پوست کند و با مهربانی آن را در میان لب‌های درشت زن قرار داد. زن به نیمه نشست و هر دو خود را با میوه سرگرم کردند (همان، ۱۳۸۷: ۱۴).

باتوجه به فرهنگ زبانی مقصد، ترجمه «زن به نیمه نشست» برای عبارت «جلست نصف جلسة» مناسب نیست و «زن نیم خیز شد» پیشنهاد می‌شود.

۶-۲-۷. پرگویی در برابر ساده‌گویی^۲ (بسط ساده یا تفصیل)

پرگویی یا ترجمه آزاد، آخرین چاره مترجم است. توری به این روش، «نقل به معنی»^۳ می‌گوید و خاطر نشان می‌کند که همیشه مرز میان این روش (که شامل بسط قابل ملاحظه متن اصلی می‌شود) و افزایش عام مشخص نیست (Garcés, 1994: 89). معمولاً در ترجمه متون بی‌نام و گمنام^۴ و کم‌مایه که نویسنده‌ای مشهور و مهم ندارند، یا نوشته‌هایی که پر از حذفیات و تلویحات جدی است، این روش به کار می‌رود (Newmark, 1988: 90). در این شیوه، مترجم جملات ساده را به اشکال پیچیده و همراه با توضیحات زیاد و غیر ضروری می‌آورد، و به گونه‌ای کلمات، عبارات و یا جملات اضافی به متن می‌افزاید که حجم آن را تغییر می‌دهد، در حالی که نیاز به این مطالب اضافی نبوده و گاهی با این کار، مسیر متن مبدأ عوض می‌شود. برای این مؤلفه در مجموعه داستان «بیت سیئ السمعه» نمونه‌ای یافت نشد.

^۱. inappropriate expression of terms in the target text

^۲. elaboration versus simplification

^۳. paraphrase

^۴. anonymous

۷-۲-۷. تغییر در صناعات ادبی به ویژه استعاره^۱

این مؤلفه به تغییر آرایه‌های زبانی و ادبی در ترجمه اشاره دارد که به طور خاص بیشتر در استعاره اتفاق می‌افتد. «مترجم باید تشخیص دهد که چه تعداد استعاره را نگاه دارد، چه تعداد را حذف نماید و چه تعداد را تغییر دهد» (مختاری‌اردکانی، ۱۳۷۶: ۵۸). به طور کلی وظیفه مترجم در برابر آرایه‌های ادبی، انتقال حداکثری آن‌ها به متن ترجمه است؛ هر چند که در بسیاری از موارد زبان مقصد، بستری مناسب برای پذیرش این آرایه‌های ادبی فراهم نمی‌کند.

■ وما لبث لحن المطر أن عزف فوق الجدران (همان، ۲۰۱۵: ۱۰).

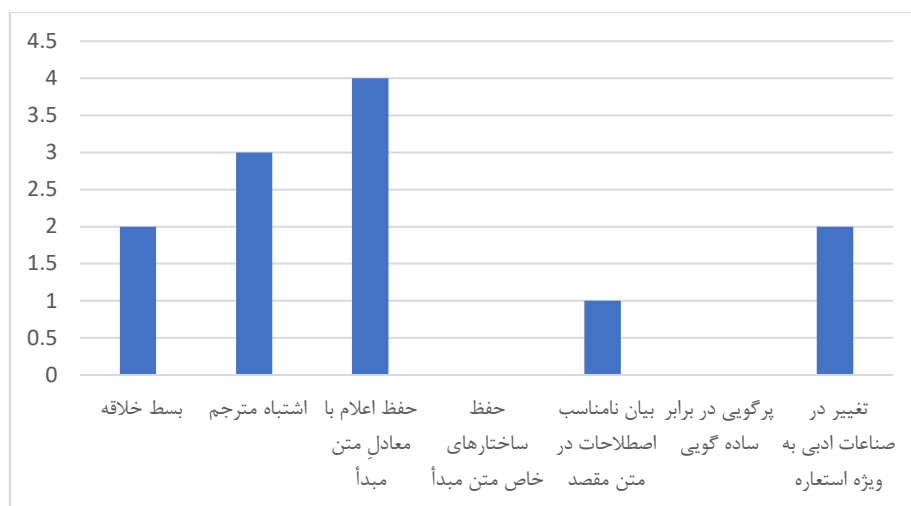
ترجمه: و طولی نکشید که آهنگ باران بر فراز دیوارها شروع به نواختن کرد (همان، ۱۳۸۷: ۱۳).

■ وعندما اختفى كل شيء في الظلمة اشتد زئير الهواء (همان، ۲۰۱۵: ۱۴).

ترجمه: هنگامی که همه چیز در تاریکی فرورفت، غرش هوا شدت گرفت (همان، ۱۳۸۷: ۱۹).

مترجم در این زمینه بیشتر به حفظ آرایه‌های ادبی، به ویژه استعاره پرداخته است. نمودار (۲) کاربرد مؤلفه‌های سطح سبکی-عملی را نمایش می‌دهد.

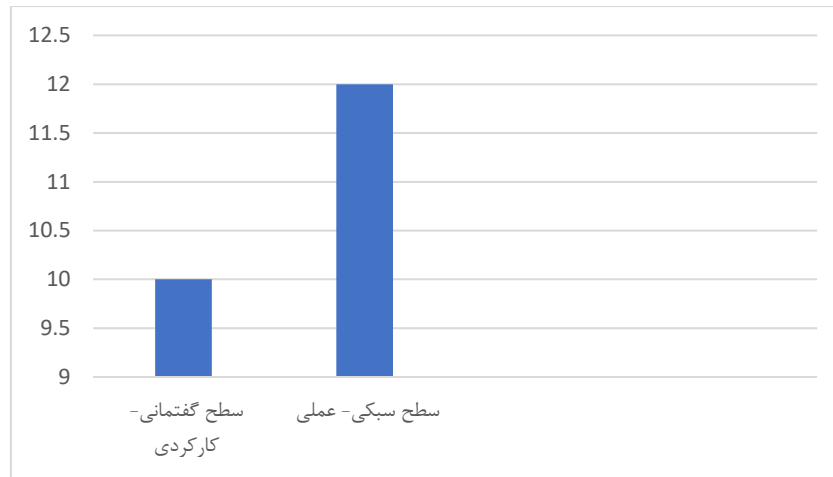
نمودار ۲. میزان کاربرد مؤلفه‌های سطح سبکی-عملی در ترجمه مجموعه داستان «بیت سیئ السمعه»

نمودار (۳) کاربرد دو سطح الگوی گارسس را نمایش می‌دهد.

¹. change in literary devices, especially metaphor

نمودار ۳. میزان کاربرد سطوح گفتمانی-کارکردی و سبکی-عملی الگوی گارسس در ترجمه مجموعه داستان «بیت سیئ السمعه»

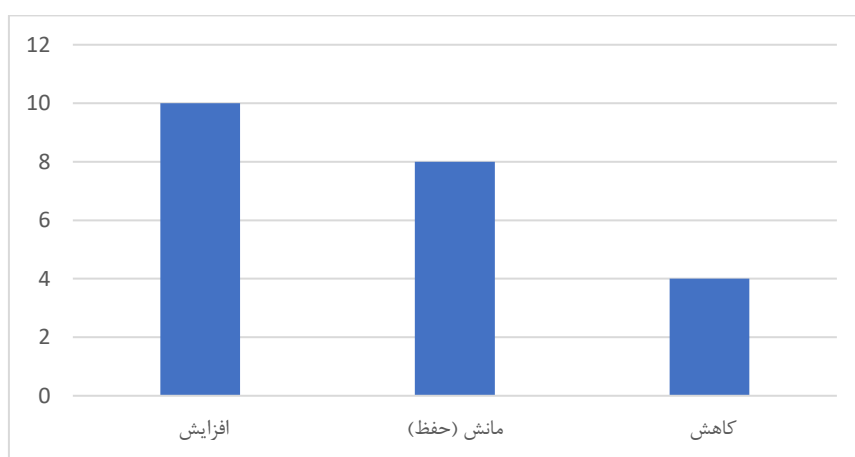
نتیجه بررسی افزایش، مانس (حفظ) و کاهش اطلاعات در ترجمه مجموعه داستان «بیت سیئ السمعه» در جدول (۲) و نمودار (۴) ارائه شده است.

جدول ۲. وضعیت افزایش، مانس و کاهش اطلاعات در ترجمه مجموعه داستان «بیت سیئ السمعه»

تعداد	کاهش	تعداد	مانس (حفظ)	تعداد	افزایش
-	قبض نحوی یا کاهش	-	معادل فرهنگی	-	تعریف
-	حذف و تقلیل	-	اقتباس	-	بسط نحوی
۱	حذف بن مایه متعهدانه یا حذف منظور متن اصلی	-	ابهام	-	تغییر نحو یا دستورگردانی
-	تعدیل اصطلاحات محاوره‌ای	-	ترجمه قرضی	-	تغییر دیدگاه یا دگربینی
-	حذف قسمتی از متن یا پاراگراف	-	ترجمه تحت‌اللفظی	-	توضیح
۳	اشتباه یا ساده‌انگاری مترجم	-	جبران	۵	تغییرات به علت اختلافات اجتماعی-فرهنگی
		-	تغییر نوع جمله ترجمه	۳	تغییر ساختار درونی متن مبدأ
		۱	نارسایی در معادل (بیان نامناسب)	۲	بسط خلاقه
		۱	تغییر لحن متن	-	تفصیل یا پرگویی

		۴	حفظ اسامی خاص	
		-	حفظ ساختارهای خاص متن مبدأ	
			عام برابر خاص یا برعکس	
		۲	حفظ صناعات ادبی	
۴	جمع کاهش	۸	جمع مانش	۱۰
		جمع افزایش		

نمودار ۴. وضعیت افزایش، مانش و کاهش اطلاعات در ترجمه مجموعه داستان «بیت سیی السمعه»

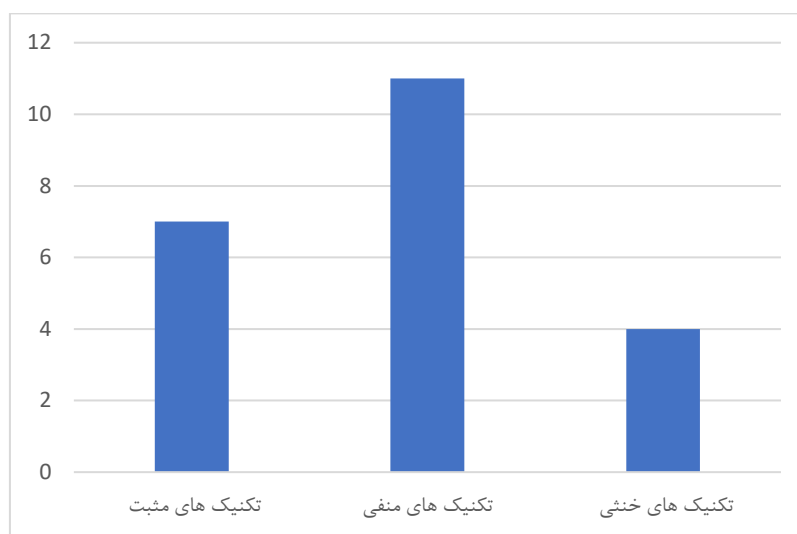
نتیجه تکنیک‌های مثبت، منفی و خنثی در ترجمه مجموعه داستان «بیت سیی السمعه» در جدول (۳) و نمودار (۵) ارائه شده است.

جدول ۳: تکنیک‌های مثبت، منفی و خنثی در ترجمه مجموعه داستان «بیت سیی السمعه»

تعداد	تکنیک‌های مثبت	تعداد	تکنیک‌های منفی	تعداد	تکنیک‌های خنثی (دوجانبه)
-	معادل فرهنگی	-	ابهام	-	تغییر در نوع جمله ترجمه
-	اقتباس	-	ترجمه قرضی (گرفته برداری)	-	حفظ اسامی خاص با معادل متن مبدأ
-	بسط نحوی	-	ساده‌سازی	-	تعریف
-	تعیین	-	ترجمه تحت‌اللفظی	-	عام برابر خاص یا برعکس

	۱	نارسایی در مفهوم معادل‌ها (بیان نامناسب)	-	جبران	
	۱	تغییر لحن متن	-	تغییر نحو یا دستورگردانی	
	۳	تغییر ساختار درونی متن مبدأ	-	تغییر دیدگاه یا دگربینی	
	-	حذف و تقلیل	-	توضیح	
	-	تعدیل اصطلاحات محاوره‌ای	-	حذف حواشی	
	-	قبض نحوی یا کاهش	۵	تغییر به علت اختلافات اجتماعی-فرهنگی	
	-	حفظ ساختارهای متن مبدأ	۲	حفظ صناعات ادبی	
	۱	حذف منظور متن اصلی			
	۲	بسط خلاقه			
	-	پرگویی در برابر ساده‌گویی			
	۳	اشتباه مترجم			
	-	حذف صناعات ادبی			
	-	تغییر صناعات ادبی			
۴	جمع تکنیک‌های خشی	۱۱	جمع تکنیک‌های منفی	۷	جمع تکنیک‌های مثبت

نمودار ۵. تکنیک‌های مثبت، منفی و خنثی در ترجمه مجموعه داستان «بیت سیئ السمعه»

بحث و نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر تمام ترجمه حسین شمس‌آبادی و فرشته افضلی از مجموعه داستان «بیت سیئ السمعه» اثر نجیب محفوظ براساس سطوح گفتمانی-کارکردی و سبکی-عملی الگوی گارسس مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفت. با توجه به این نکته که دو سطح دوم بیشتر بر انتقال شیوه بیان و گفتمان تمرکز دارد، نتایج پژوهش بدین شرح است:

مترجمان در ترجمه این مجموعه داستان، بیشتر رویکردی مقصدگرا و ارتباطی داشته‌اند، زیرا در سه حوزه افزایش، مانش و کاهش، ترجمه مترجمان در حوزه افزایش اطلاعات متن مبدأ در متن مقصد، بسامد بیشتری دارد. ذکر این نکته نیز ضروری است که اشتباه مترجمان به نسبت زیاد است؛ که از نقاط منفی ترجمه به شمار می‌آید. و همچنین ترجمه مترجمان در زمینه حفظ اعلام هم قابل توجه است که به توضیح بیشتر آن‌ها در پاورقی پرداخته‌اند.

در مدل پیشنهادی گارسس ترجمه‌ها براساس دو معیار کفایت و مقبولیت گروه‌بندی شده‌اند، که کفایت و مقبولیت ترجمه با شمارش ویژگی‌های مثبت و منفی مشخص می‌شود. در واقع هرچه تعداد ویژگی‌های مثبت نسبت به ویژگی‌های منفی بیشتر باشد، ترجمه از کفایت و مقبولیت برخوردار است. و این ترجمه به دلیل داشتن ویژگی‌های منفی که پرشمارتر از ویژگی‌های مثبت است در سطوح گفتمانی-کارکردی و سبکی-عملی نسبتاً ضعیف است و از کفایت و مقبولیت لازم برخوردار نیست و نیازمند بازنگری است. یعنی مترجمان در زمینه تفهیم پیام متن مبدأ و مقبولیت ترجمه در سیستم زبانی مقصد موفق عمل نکرده‌اند. و مترجمان از تغییر ساختار درونی متن مبدأ، تغییر به علت اختلافات اجتماعی-فرهنگی، اشتباه مترجم و حفظ اعلام با معادل متن مبدأ بیش از بقیه مؤلفه‌ها بهره برده‌اند.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

بیانیه نحوه استفاده از ابزار هوش مصنوعی

در نگارش این مقاله از ابزارهای هوش مصنوعی استفاده نشده است.

منابع

- آذرنوش، آذرتاش. (۱۳۸۵). فرهنگ معاصر عربی-فارسی (چاپ هفتم). نشر نی.
- احمدی، محمدنبی، و قنبری، زهرا. (۱۳۹۹). نقد ترجمه فارسی داستان «نهر الذهب» براساس سطح معنایی-لغوی الگوی گارسس. پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی، ۱۰(۲۲)، ۱۴۷-۱۷۲.
<https://doi.org/10.22054/rctall.2020.50497.1483>
- افضلی، علی، و اسداللهی، لیلا. (۱۳۹۸). کاربست نظریه کارمن والرو گارسس در نقد ترجمه ادبی (تعریب صالح الجعفری از رباعیات خیام). مجله کلیه اللغات، ۲(۴۰)، ۲۳۷-۲۵۹.
<https://doi.org/10.36586/jcl.2.2019.0.40.023>
- بشیری، علی، و هادوی خلیل آباد، زهرا. (۱۳۹۹). نقد ترجمه رمان «فرانکشتاین فی بغداد» نوشته احمد سعداوی براساس نظریه گارسس. پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی، ۱۰(۲۳)، ۲۷۱-۳۰۴.
<https://doi.org/10.22054/rctall.2021.58499.1534>
- بیدخونی، محمد، و آقاحسینی دهاقانی، حسین. (۱۴۰۰). نقد واژگانی ترجمه شیخ عبدالحق محدث دهلوی از فتوح الغیب (با تکیه بر سطح معنایی-لغوی گارسس). پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی، ۱۱(۲۴)، ۳۳۰-۳۵۴.
<https://doi.org/10.22054/rctall.2021.58127.1530>
- تجلی، غفار. (۱۳۶۸). ارزش کاربردی اصول و مبانی ترجمه (ترجمه و اقتباس از ویلن کومیساروف). علوم/اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، ۴(۲)، ۱۰۱-۱۱۳.
- حانم، باسیل، و ماندی، جرمی. (۱۳۹۸). مرجعی پیشرفته برای ترجمه (چاپ چهارم، مریم جابر، مترجم). سمت.
- حقانی، نادر. (۱۳۹۸). نظرها و نظریه‌های ترجمه (چاپ دوم). امیرکبیر.
- رشیدی، ناصر، و فرزانه، شهین. (۱۳۹۲). ارزیابی و مقایسه دو ترجمه فارسی از رمان «دن کیشوت» اثر میگوئل د سروانتس براساس الگوی گارسس (۱۹۹۴). زبان و ادبیات فارسی، ۵(۱۵)، ۴۲-۵۶.
- رضایی اصفهانی، محمدعلی. (۱۳۸۶). منطق ترجمه قرآن. مرکز جهانی علوم اسلامی.
- شمس آبادی، حسین، و افضلی، فرشته. (۱۳۸۷). خانه بدنام. روزگار.
- صالحی، پیمان. (۱۳۹۴). دراسة العناصر الروائية فی المجموعة القصصية القصيرة «بيت سيئ السمعة» لنجيب محفوظ. دراسات فی اللغة العربية وآدابها، ۶(۲۲)، ۶۱-۹۰.
<https://doi.org/10.22075/lasem.2017.1490>
- صیادانی، علی، اصغریور، سیامک، و خیراللهی، لیلا. (۱۳۹۶). نقد و بررسی ترجمه فارسی رمان «قلب اللیل» با عنوان «دل شب» براساس الگوی گارسس. پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی، ۷(۱۶)، ۸۷-۱۱۸.
<https://doi.org/10.22054/rctall.2017.7818>
- فرزانه، شهین. (۱۳۸۷). ارزیابی و مقایسه ترجمه‌های فارسی رمان انگلیسی شاهزاده و گدا، اثر مارک تواین بی براساس الگوی گارسس (۱۹۹۴). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز.
- قیم، عبدالنبی. (۱۳۸۶). فرهنگ معاصر عربی-فارسی (چاپ ششم). فرهنگ معاصر.

- محفوظ، نجیب. (۲۰۱۵). بیت سیئ السمعۃ (الطبعة الرابعة). دار الشروق.
- مختاری اردکانی، محمدعلی. (۱۳۷۶). چارچوبی نظری برای ارزیابی ترجمه. مترجم، ۳(۶)، ۵۰-۵۸.
- ناظمیان، رضا. (۱۳۸۶). روش‌هایی در ترجمه از عربی به فارسی (چاپ سوم). سمت.
- نصیری، حافظ. (۱۳۹۰). روش ارزیابی و سنجش کیفی متون ترجمه‌شده از عربی به فارسی. سمت.
- نیازی، شهریار، اصغری، جواد، فوادیان، محمدحسن، و هاشمی، انسیه‌سادات. (۱۳۹۹). بررسی کارآمدی الگوی گارسس در ارزیابی ترجمه قرآن (مطالعه موردی ترجمه مکارم شیرازی). مطالعات ترجمه قرآن و حدیث، ۷(۱۳)، ۳۱۵-۳۵۶.
- نیازی، شهریار، و قاسمی‌اصل، زینب. (۱۳۹۸). الگوهای ارزیابی ترجمه (با تکیه بر زبان عربی) (چاپ دوم). دانشگاه تهران.

English References

Garcés, C. V. (1994). A methodological proposal for the assessment of translated literary works: A case study - The Scarlet Letter by N. Hawthorne into Spanish, *Babel*, 2(40), 77-102.

Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. Prentice- Hall.

Persian and Arabic References Presented in English

- Afzali, A., & Asadollahi, L. (2019). Applying Carmen Valero Garcés's theory to the critique of literary translation (Saleh al-Jafari's Arabic translation of Khayyam's *Rubaiyat* as an example). *Journal of the College of Languages*, 2(40), 237-259. <https://doi.org/10.36586/jcl.2.2019.0.40.0237> [In Persian]
- Ahmadi, M. N., & Ghanbari, Z. (2020). A critique of the Persian translation of the story "Nahr al-Dhahab" based on the semantic-lexical level of Garcés's model. *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 10(22), 147-172. <https://doi.org/10.22054/rctall.2020.50497.1483> [In Persian]
- Azarnoosh, A. (2006). *Contemporary Arabic-Persian dictionary* (7th ed.). Ney. [In Persian]
- Bashiri, A., & Hadavi Khalilabad, Z. (2020). A critique of the translation of the novel "Frankenstein in Baghdad" by Ahmad Saadawi based on Garcés's theory. *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 10(23), 271-304. <https://doi.org/10.22054/rctall.2021.58499.1534> [In Persian]
- Bidkhouni, M., & Aghahosseini Dehaghani, H. (2021). A lexical critique of Sheikh Abdul Haq Muhaddith Dehlavi's translation of *Futuh al-Ghayb* (with a focus on the semantic-lexical level of Garcés's model). *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 11(24), 330-354. <https://doi.org/10.22054/rctall.2021.58127.1530> [In Persian]
- Farzaneh, S. (2008). *Evaluation and comparison of the Persian translations of the English novel The Prince and the Pauper by Mark Twain based on Garcés's model (1994)* [Master's thesis, Shiraz University]. [In Persian]
- Ghayem, A. (2007). *Contemporary Arabic-Persian dictionary* (6th ed.). Farhang-e Moaser. [In Persian]
- Haghani, N. (2019). *Translation views and theories* (2nd ed.). Amirkabir. [In Persian]
- Hatim, B., & Munday, J. (2019). *Translation: An advanced resource book* (4th ed.; M. Jaber, Trans.). Samt. [In Persian]
- Mahfouz, N. (2015). *Sayyi' al-Sum'a* [Sayyi' al-Sum'a] (4th ed.). Dar al-Shorouk. [In Arabic]
- Mokhtari Ardakani, M. A. (1997). A theoretical framework for translation evaluation. *Motarjem*, 3(6), 50-58. [In Persian]

- Nasiri, H. (2011). *The method of evaluating and measuring the quality of texts translated from Arabic into Persian*. Samt. [In Persian]
- Nazemian, R. (2007). *Methods in translation from Arabic into Persian* (3rd ed.). Samt. [In Persian]
- Niazi, S., Asghari, J., Fouadian, M. H., & Hashemi, E. S. (2020). A study of the efficiency of Garcés's model in the assessment of Quran translation (A case study of Makarem Shirazi's translation). *Quran and Hadith Translation Studies*, 7(13), 315-356. [In Persian]
- Niazi, S., & Ghasemi Asl, Z. (2019). *Models of translation evaluation (with a focus on the Arabic language)* (2nd ed.). University of Tehran Press. [In Persian]
- Rashidi, N., & Farzaneh, S. (2013). Evaluation and comparison of two Persian translations of *Don Quixote* by Miguel de Cervantes based on Garcés's model (1994). *Persian Language and Literature*, 5(15), 42-56. [In Persian]
- Rezaei Esfahani, M. (2007). *The logic of Quran translation*. Al-Mustafa International Research Center. [In Persian]
- Salehi, P. (2015). A study of the narrative elements in the short story collection "Sayyi' al-Sum'a" by Naguib Mahfouz. *Studies on Arabic Language and Literature*, 6(22), 61-90. <https://doi.org/10.22075/lasem.2017.1490> [In Arabic]
- Sayadani, A., Asgharpour, S., & Khairollahi, L. (2017). A critique and review of the Persian translation of the novel "Qalb al-Layl" titled "Del-e Shab" based on Garcés's model. *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 7(16), 87-118. <https://doi.org/10.22054/rctall.2017.7818> [In Persian]
- Shamsabadi, H., & Afzali, F. (2008). *The infamous house*. Roozgar. [In Persian]
- Tajalli, G. (1989). The practical value of the principles and foundations of translation (Translated and adapted from Vilen Komissarov). *Journal of Social Sciences and Humanities of Shiraz University*, 4(2), 101-113. [In Persian]